

بهباد در گلستان
فرهنگستان هنر
تهران - تیریز ۱۳۸۲



علم به گستره‌ی این بیان به این مضامین پرداخت که از جمله مضامین بارز عرفانی را می‌توان در نگاره‌ی سماع درویش دید. در این نگاره، طبیعت نیز به

تبع وجد صوفیانه سماع‌کنندگان به سماع درآمده است و ناظران گریانند. در تصویرگری مضامین اخلاقی نیز به ویژه در مجموعه‌ای از نگاره‌های بوستان دیده می‌شود.

در آثار دوره دوم نگارگری بهباز، عنصر طرح بیش از سایر عناصر نگارگری موردتوجه قرار گرفته است. اگرچه رنگ‌ها و بافت صخره‌ها نمادین گونه‌اند اما شخصیت موجود در طرح‌های بهباز، به ویژه در طراحی اندام‌های انسانی بسیار قابل تأمل است. در آثار این دوره به تزیینات کمتر توجه شده است.

در مورد آثاری که پس از ورود بهباز به تبریز به او نسبت داده می‌شود گرچه بر سیاق طراحی و منطق تصویری بهباز استوار است، اما نمی‌توان آنها را از آثار بهباز دانست. زمانی که بهباز به تبریز آمد، شیوه‌ی هنری او وارد مرحله خاکساری شده بود؛ شیوه‌ای که علاوه بر مضامین عرفانی و اخلاقی، با به کارگرفتن روشی سهل و ممتنع در طراحی‌ها و از طرفی قناعت در رنگ و دوری از زرق و برق‌های ظاهری، از نوعی لطافت معنوی برخوردار شده بود. در این کتاب، نگاره نزاع شترها که اثر بهباز است، به درخواست جهانگیر و به دست هنرمند توانمند آن زمان عبدالصمد مثنی‌برداری شده است. جهانگیر برای نشان دادن میزان علاقه‌اش به اثر بهباز آن را امضا کرده و شرح دستور خود را ثبت کرده است. همچنین در تصویری، پیری فرزانه در حال نصیحت امیری نشان داده می‌شود که از آثار مسلم بهباز و به شیوه‌ی عصر کمال یافتگی هنر اوست که از بخش‌های پایین و بالا کاغذهایی به تصویر اضافه شده که توسط نگارگران مقیم هند، صحنه‌هایی به آن افزوده شده و کل اثر به نام بهباز امضاء شده است.

نگارگری اسلامی ایران، یکی از جلوه‌های بارز تجربه‌ی بصری هنرمندان ایرانی است که با پشتوانه‌ای از ایمان و نگاهی معصومانه و به دور از هرگونه آرایش و خودنمایی‌های موجود آن را به پیشگاه معبود ارائه کرده است. به راستی که تعالی هنر و هنرمندان ایرانی، ناشی از قرب و وابستگی به مقام متعالی محبوب خویش است،

چرا که تعالی بنده، از تعالی معبود می‌رسد. نگارگر مسلمان ایرانی به شکافتن پرده‌ها و رازگشایی هنرنگارگری که منوط به معرفتی هرچه بیشتر نسبت به حقیقت این هنر شریف، دوره‌های تاریخی آن، احوال هنرمندان، طریقت تعلیم و تعلم و سایر عوامل دیگر در هر دوره تاریخ نگارگری است، می‌پردازد.

بی‌شک یکی از این نگارگران خوش ذوق و قریحه‌ی ایرانی کمال‌الدین بهباز است که میراثش مجموعه‌ای است از تصاویر نسخه‌های خطی، چهره‌نگاری و آثار مستقل. جای تأسف است که امروزه همه‌ی آثار او را در دست نداریم. از جمله می‌توان به نگارگری‌های نسخه‌ی خطی بوستان سعدی تصویر شده در بین سال‌های ۸۹۳ تا ۸۹۴ هـ. ق (۱۴۸۸ م تا ۱۴۸۹ م.) که در کتابخانه ملی مصر در قاهره نگهداری می‌شود، نگارگری‌های نسخه خطی منطق‌الطیر عطار که تاریخ نگارگری آن ۱۴۸۷ م / ۸۹۲ هـ. ق است و امروزه در موزه مترو پولیتن نیویورک نگهداری می‌شود و تصاویر نسخه خطی خمسه نظامی به تاریخ ۱۴۴۲ م. / ۸۴۶ هـ. ق. که در تاریخ ۱۴۹۳ م. / ۸۹۹ هـ. ق به تصویر کشیده شده اشاره کرد.

بهباز یکی از چهره‌هایی است که مسیر تحول و تطور هنر را رقم‌زده و محورهای حرکت تاریخ هنر را با تلاش خویش مشخص ساخته است. او پرده از رخ حقیقت تفکر و هنر اسلامی ایران برگرفته است. بهباز توانست از طریق نشان دادن روح اشیا و موجودات در قالب پیکر آنها، وحدت همه‌ی عناصر موجود در آثارش را با جلوه‌ای معنوی و روحانی به تصویر کشد. این نوع بیان تصویری باعث ایجاد زمینه‌های طرح مضامین عرفانی و اخلاقی شد و بهباز با